

Türk Tıbbi Terminolojisinin Tarihsel Gelişimi: Osmanlı Döneminden Cumhuriyet Dönemine

The Historical Development of Turkish Medical Terminology: From The Ottoman Period to The Republican Era

AXIS World

Journal of Applied Cross-disciplinary Insights

Cilt / Volume: 2

Sayı / Issue: 2

Ağustos / August 2026

Makale ilk gönderim tarihi / Received (First):
24.04.2026

Revizyon / Revision:
03.06.2026

Makale kabul tarihi / Accepted:
06.06.2026

¹Corresponding Author: Uzm., Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Rektörlük Personel Daire Başkanlığı, Türkiye, e-mail: nejla.zengin@afsu.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Terminoloji, Türk Tıbbi Terminolojisi, Osmanlı Tıp, Türkçeleştirme, Tıp Tarihi, Bilim Dili.
JEL Kodu: I23, N30

Keywords: Terminology, Turkish Medical Terminology, Ottoman Medicine, Turkification, History of Medicine, Language Of Science.

JEL Codes: I23, N30

Citation / Atıf: Zengin, N. (2026). Türk Tıbbi Terminolojisinin Tarihsel Gelişimi: Osmanlı Döneminden Cumhuriyet Dönemine. *Axis World Journal of Applied Cross-disciplinary Insights*, 2(2), 71-87. <https://doi.org/10.71284/axisw.2026221>

Axis World Journal is a journal of the Academic Studies Group.
<https://journals.academicianstudies.com/axis>

Nejla Zengin¹

Öz

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk tıbbi terminolojisinin gelişimi devrin sosyal, kültürel ve siyasi gelişmelerine göre değişim göstermiştir. Çalışmanın amacı, Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemine kadar Türk tıp dilinde meydana gelen değişim ve gelişimi kronolojik olarak incelemek ve busüreceklieden dilsel, kültürel ve politik etkenleri belirlemektir. Araştırmada belge tarama (doküman incelemesi) yöntemi kullanılmıştır. SciSpace AI, Piri AI, Google Scholar, TÜBİTAK ULAKBİLİM ve Dergi Park veri tabanlarından "Türk tıbbi terminolojisi", "Osmanlı tıp metinleri", "Türkçe tıp eğitimi", "tıbbi terimler" ve "Türkçeleştirme" anahtar kelimeleriyle tarama yapılmıştır. 141 akademik kaynak taranıp analiz edilerek tarihsel tıp metinleri değerlendirilmiştir. Çalışmada Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemlerine ait tıp metinlerinin dil incelemelerini içeren çalışmalar, Osmanlı döneminde hazırlanan tıp sözlüklerini ve terminoloji çalışmalarını inceleyen araştırmalar, Cumhuriyet dönemi Türkçeleştirme hareketlerini ve tıp eğitiminin Türkçeleşmesini ele alan çalışmalar ile tıbbi terminolojinin güncel durumunu ve sorunlarını değerlendiren makaleler incelenmiştir. Türk tıbbi terminolojisinin gelişimi, Türk dilinin bilim dili olma yolculuğunun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Erken dönem Türkçe tıp metinleri Türkçenin bilim dili potansiyelini ortaya koymuş Osmanlı döneminde Arapça, Farsça ve Türkçenin karma kullanımı egemen olmuş ve 19. yüzyılda Batılılaşma hareketleriyle Fransızcanın etkisi artmıştır. Cumhuriyet döneminde başlatılan kapsamlı Türkçeleştirme reformlarıyla tıp

 Telif Hakkı & Lisans | Copyright & License / <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Dergide yayımlanan çalışmaların telif hakları, yazarlar tarafından AXIS World: Journal of Applied Cross-Disciplinary Insights dergisine devredilir. Yayımlanan tüm çalışmalar, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY 4.0) kapsamında açık erişim olarak sunulur. Bu lisans; yazara/yazarlara ve çalışmanın yayımlandığı orijinal kaynağa uygun biçimde atıf yapılması, lisans bağlantısının verilmesi ve yapılan değişikliklerin açıkça belirtilmesi koşuluyla çalışmanın ticari amaçlar dâhil olmak üzere her türlü ortam ve formatta kullanılmasına, paylaşılmasına, uyarlanmasına, dağıtılmasına ve çoğaltılmasına izin verir.

The copyright of works published in the journal is transferred by the authors to AXIS World: Journal of Applied Cross-Disciplinary Insights. All published works are made available as open access under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). This license permits the use, sharing, adaptation, distribution, and reproduction of the work in any medium or format, including for commercial purposes, provided that appropriate credit is given to the author(s) and the original publication, a link to the license is provided, and any changes made are clearly indicated.

eğitiminin Türkçe yapılması ve yabancı terimlerin Türkçe karşılıklarının bulunması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Günümüzde Türk tıbbi terminolojisi, Türkçe ve uluslararası terimlerin bir arada kullanıldığı hibrit bir yapı sergilemektedir. Terminolojik birlikteliğin sağlanması, tıp eğitiminde dil bilincinin güçlendirilmesi ve standart terminoloji kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Sonuç olarak, Türk tıbbi terminolojisinin gelişimi, Türk dilinin bilim dili olma yolculuğunun önemli bir parçasını oluşturmaktadır ve bu süreç günümüzde de devam etmektedir.

Abstract

The development of Turkish medical terminology from the Ottoman era to the Republican period has undergone significant transformations in parallel with the social, cultural, and political developments of each respective era. The aim of this study is to chronologically examine the changes and developments in the Turkish medical language from the Ottoman period to the Republican era, and to identify the linguistic, cultural, and political factors that influenced this process. The study employed a document review (documentary analysis) method. Searches were conducted across SciSpace AI, Piri AI, Google Scholar, TÜBİTAK ULAKBİLİM, and DergiPark databases using the keywords "Turkish medical terminology," "Ottoman medical texts," "medical education in Turkish," "medical terms," and "Turkification." A total of 141 academic sources were scanned,

analyzed, and historical medical texts were evaluated accordingly. The study examined works containing linguistic analyses of medical texts from the Old Anatolian Turkish and Ottoman Turkish periods; research investigating medical dictionaries and terminology studies compiled during the Ottoman era; studies addressing the Turkification movements of the Republican period and the transition of medical education into Turkish; as well as articles evaluating the current state and challenges of medical terminology. The development of Turkish medical terminology constitutes a significant component of the Turkish language's journey toward becoming a language of science. Early Turkish medical texts demonstrated the potential of Turkish as a scientific language; during the Ottoman period, a mixed use of Arabic, Persian, and Turkish prevailed, and in the 19th century, the influence of French increased with the rise of Westernization movements. During the Republican period, comprehensive Turkification reforms led to significant steps toward conducting medical education in Turkish and finding Turkish equivalents for foreign terms. Today, Turkish medical terminology exhibits a hybrid structure in which Turkish and international terms coexist. It is necessary to ensure terminological unity, strengthen language awareness in medical education, and promote the widespread use of standardized terminology. In conclusion, the development of Turkish medical terminology constitutes a vital part of the Turkish language's journey toward becoming a language of science, and this process continues to the present day.

1.GİRİŞ

Tıbbi terminoloji, binlerce yıl içinde gelişerek günlük dilden farklı bir yapıya evrilmiş ve günümüzde sağlık bilimlerinin temel yapı taşlarından biri hâline gelmiştir. Hekimler, araştırmacılar ve sağlık profesyonelleri arasında ortak bir iletişim dili oluşturan bu terminolojinin geçmişi, tıp bilimi kadar eskidir. Her toplum ise kendi kültürel ve dilsel bağlamında tıbbi kavramları ifade etme yolları geliştirmiştir (Cankur, 2002).

Türk tıbbi terminolojisinin tarihsel gelişimi Türk dilinin ve Türk tıp geleneğinin evrimini yansıtan zengin ve çok katmanlı bir süreç olmakla birlikte bilimlerin tarihi kadar eskidir. Platon'un aktardığına göre, Hippokrat (M.Ö. 460-377) tıbbi felsefeden ayırarak bağımsız bir bilim dalı hâline getirmiştir. Eski Mısır tababetinde ve Mezopotamya'daki Sümer, Asur, Babil

tababetinde tıbbi ait özel bir terminolojinin varlığı, günümüze kadar ulaşan papirüsler ve tabletler üzerindeki çivi yazılarının okunmasından sonra ortaya çıkmıştır. Antik Yunan ve Roma dönemlerinde Hipokrat ve Galenos'un çalışmaları, tıbbi terminolojinin temellerini atmış ve bu terimler Latince ve Yunanca kökenli olarak günümüze kadar ulaşmıştır (Terzioğlu, 1986).

Türk tıp geleneğinin kökleri İslâm öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. Ancak yazılı Türkçe tıp metinlerinin ortaya çıkışı, Türklerin İslâmiyet'i kabul etmesinden sonra, özellikle Anadolu Selçukluları ve Osmanlı dönemlerinde yoğunlaşmıştır. Bu süreçte Türk hekimleri, hem İslâm dünyasının zengin tıp birikiminden yararlanmış hem de kendi dillerinde özgün eserler üretmeye başlamışlardır (Örs, 1975).

Türk tıbbi terminolojisinin tarihsel gelişimi birkaç temel dönemde incelenebilir. İlk dönem, Eski Anadolu Türkçesi ile yazılan erken tıp metinlerinin ortaya çıktığı 14. ve 15. yüzyılları kapsamaktadır. Bu dönemde yazılan eserler, Türkçenin tıbbi kavramları ifade etme kapasitesini göstermesi açısından önemlidir (Erdağı, 2001).

İkinci dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik dönemini kapsayan 16. ve 17. yüzyıllardır. Bu dönemde Arapça, Farsça ve Türkçenin birlikte kullanıldığı çok dilli bir terminoloji yapısı görülmekte, tıp metinlerinde yabancı terimlere Türkçe karşılıklar verilerek sözlük niteliği taşıyan çalışmalar ortaya çıkmaktadır (Çiçekler ve Gürlek, 2016).

Üçüncü dönem ise 18. ve 19. yüzyılları kapsamakta olup Batılılaşma hareketlerinin etkisiyle özellikle Fransızca kökenli tıbbi terimlerin dilimize girdiği bir süreçtir. Bu dönemde modern tıp eğitimi 1827'de kurulan Tıbhane-i Âmiri ile başlamıştır. Bu aynı zamanda askerî bir okuldur ve zamanla tıp eğitimi veren tek okul olmuştur. Tıbhane-i Âmiri'nin devamı olan ve sivil tıp okulu niteliğindeki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane bünyesindeki eğitim 1839 yılından itibaren Fransızca olarak sürdürülmüştür. 1870 tarihinden itibaren bir askeri okul niteliği alan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de dersler Türkçe olarak sürdürülmüştür. Sivil tıp okulunun açılması ve Türkçe eğitime geçilmesi birbirine paralel gelişmiş ve birbirini etkilemiştir. Böylece bu dönemde modern tıp eğitiminin temelleri atılmış ve terminoloji alanında önemli dönüşümler gerçekleşmiştir (Yıldız, 2017).

Cumhuriyet döneminde ise dilde sadeleşme hareketleri doğrultusunda tıbbi terminolojinin Türkçeleştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır. Bu süreçte Türk Dil Kurumu öncülüğünde çok sayıda terim Türkçeye kazandırılmıştır (Kemahlı, 2016 ve Başer ve Şahin 2017).

Bu çalışmanın amacı, Türk tıbbi terminolojisinin tarihsel gelişimini sistematik bir şekilde ortaya koymak ve her dönemde etkili olan dilsel ve kültürel faktörleri belirleyerek günümüzdeki durumu değerlendirmektir. Araştırma, tıp tarihi, dil bilimi ve sağlık politikaları alanlarında çalışan akademisyenler ve uygulayıcılar için kapsamlı bir kaynak sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca çalışma, Türk tıbbi terminolojisinin gelişimini anlamak, günümüzde tıp eğitimi ve sağlık iletişimde karşılaşılan terminolojik sorunlara çözüm üretmek açısından da önemlidir.

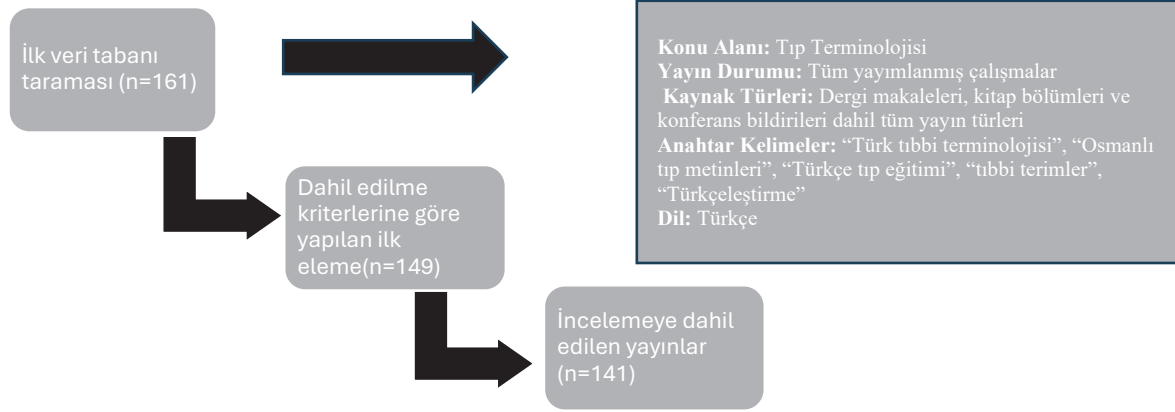
2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada bilimsel araştırma yöntemlerinden belge tarama (doküman incelemesi) yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın temel materyalini, Türk tıbbi terminolojisinin tarihsel gelişimine ilişkin akademik kaynaklar ile tarihsel tıp metinleri oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan kaynaklar, sistematik literatür taraması yöntemiyle toplanmıştır.

2.1. Veri Toplama

Sistematik literatür taraması ulusal ve uluslararası akademik veri tabanlarından (SciSpace, Piri Al, Google Scholar, TÜBİTAK ULAKBİM, Dergi Park) "Türk tıbbi terminolojisi", "Osmanlı tıp metinleri", "Türkçe tıp eğitimi", "tıbbi terimler" ve "Türkçeleştirme" anahtar kelimeleri

kullanılarak Türkçe kaynaklar arasından yapılmıştır. Araştırma kapsamında, yapılan taramada ilk 161 kaynağa ulaşılmıştır. Konu kapsamında yapılan anahtar kelime değerlendirmesinde 12 kaynakta çalışmaya ilişkin anahtar kelime bulunmadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir. Kalan 149 çalışma konu içeriği yönünden incelenmiş olup 8 kaynak içeriği uygun olmadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir. Türk tıbbi terminolojisinin tarihsel gelişimine ilişkin 141 akademik kaynak içerik yönünden araştırmaya uygun bulunmuş olup incelenmiştir.

İncelenen kaynaklar arasında; Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemlerine ait tıp metinlerinin dil incelemelerini içeren çalışmalar, Osmanlı döneminde hazırlanan tıp sözlüklerini ve terminoloji çalışmalarını inceleyen araştırmalar, Cumhuriyet dönemi Türkçeleştirme hareketlerini ve tıp eğitiminin Türkçeleşmesini ele alan çalışmalar, tıbbi terminolojinin güncel durumunu ve sorunlarını değerlendiren bildiri, kitap ve makaleler yer almaktadır.

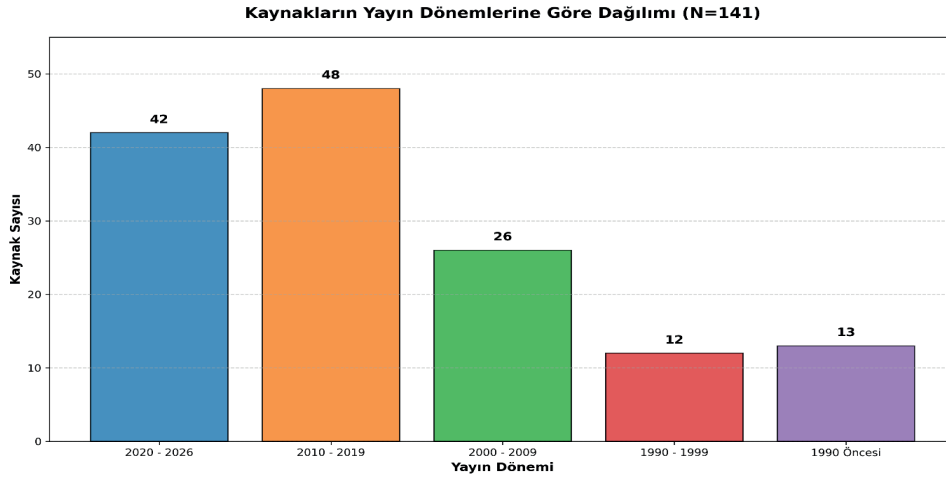
2.2. Veri Analizi

Araştırmaya dahil edilen yayınların hepsi içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde, kaynaklar kronolojik olarak sınıflandırılmış ve her dönemin karakteristik özellikleri belirlenmiştir.

Tablo 1. Yayın dönem aralıkları bazında yayın sayıları

Yayın dönemi	Kaynak sayısı
2020 - 2026	42
2010 - 2019	48
2000 - 2009	26
1990 - 1999	12
1990 Öncesi	13
TOPLAM	141

Şekil 1. Kaynakların yayın dönemine göre dağılım grafiği

Analiz sürecinde, her dönemin tıbbi terminolojideki temel eğilimler, yabancı dillerin etkisi, Türkçeleştirme çabaları ve terminolojik değişimlerde çalışma kapsamına dahil edilmiştir.

2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, yazılı kaynaklara dayalı tarihsel bir araştırmadır. Özellikle günümüze ulaşmamış yazılı erken dönem Türkçe tıp metinlerine ulaşamamış olması dolayısıyla incelenmemiştir. Ayrıca araştırmanın ağırlıklı olarak Türkçe kaynaklara dayanması genel kapsamda değerlendirme yapılmasına engel teşkil etmektedir.

3. BULGULAR

3.1. Osmanlı Dönemi: Erken Dönem Türkçe Tıp Metinleri (14.-15. Yüzyıl)

Türk tıp geleneğinde yazılı Türkçe metinlerin ortaya çıkışı, Anadolu Selçukluları ve erken Osmanlı dönemine denk gelmektedir. Bu dönemde yazılan eserler, Türkçenin tıbbi kavramları ifade etme kapasitesini göstermesi açısından önem taşımaktadır. 14. yüzyılda Anadolu’da yazılan ilk Türkçe tıp kitabı, Türk tıp dilinin temellerini atmıştır (Erdağı, 2001). Bu erken dönem metinlerinden biri olan *Kitâb-ı Kehhâl-nâme-i Nûrûl-Uyyûn* Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait önemli bir göz hastalıkları metnidir. Sekiz makâlattan (yazılar, makaleler) oluşan bu eser, sağlığı korumanın yolları, insan anatomisi, gebelik ve doğum süreci, baş ağrılarının teşhis ve tedavisi ile göz hastalıklarını kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Eserde kullanılan Türkçe terimler, Türkçenin hem terim karşılamadaki gücünü hem de bilim dili olma yolundaki adımlarını göstermesi bakımından önemlidir (Parlar, 2015).

15. yüzyıl, Türkçe tıp metinlerinin sayıca arttığı ve nitelik olarak geliştiği bir dönemdir. Bu dönemin en önemli eserlerinden biri, Muhyiddin Mehî tarafından 1467 yılında Eski Anadolu Türkçesiyle yazılan ve Şerefeddin Sabuncuoğlu tarafından 1468 yılında istinsah edilen Müfîd (Nazmü’t-Teshil) adlı tıp kitabıdır. Bu eser, 15. yüzyıl Türk dili ve tıp tarihi açısından öneme sahiptir (Gözlü, 2009). Aynı dönemde yazılan Sultâniyye adlı eser de 15. yüzyıl Osmanlı dönemi Türkçe tıp eserlerinin söz varlığını göstermesi açısından değerlidir (Çolak, 2022).

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait tıp metinlerinde dikkat çeken temel özelliklerden biri, terminolojinin çok dilli bir yapı sergilemesidir. Bu metinlerde Türkçe terimlerin yanı sıra Arapça ve Farsça kökenli kavramların da kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, özellikle anatomik yapılar, hastalık belirtileri ve tedavi yöntemlerine ilişkin temel kavramların ifade edilmesinde Türkçe karşılıkların sıklıkla tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, Türkçenin

yalnızca gündelik iletişim dili değil, aynı zamanda halk arasında yaygın olarak kullanılan tıbbi kavramları karşılayabilen işlevsel bir bilim dili niteliği taşıdığını göstermektedir (Yıldız, 2019).

3.2. Osmanlı Dönemi: Klasik Dönem (16.-17. Yüzyıl)

16.ve 17. yüzyıllar, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve kültürel açıdan geliştiği, batıya açıldığı dönemlerdir. Bu dönemde tıp alanında da önemli gelişmeler yaşanmış bu yöneliş ve yenilik doğal olarak Osmanlı tıbbını da etkileyerek Paracelsus, Boerhaa ve gibi tıpçıların eserlerinden tercüme yapılmış, çok sayıda tıp eseri kaleme alınmıştır. Klasik Osmanlı Türkçesine ait tıp kitapları, dönemin dil özelliklerini ve tıbbi bilgi birikimini yansıtmaktadır (Bişkin, 2023).

Bu dönemin en belirgin özelliği, Arapça, Farsça ve Türkçenin karma kullanımının yaygınlaşmasıdır. Osmanlı tıp metinlerinde geçen hastalık adları üzerine yapılan çalışmalar, bu çok dilli yapıyı açıkça ortaya koymaktadır. Hastalık adlarının bir kısmı Arapça, bir kısmı Farsça, bir kısmı ise Türkçe olarak kullanılmıştır (Çiçekler ve Gürlek, 2016).

17. yüzyılda, bilginin farklı dillerde ifadesi önem kazanmış ve çok dilli tıp sözlükleri hazırlanmaya başlanmıştır. 17. yüzyıl Osmanlı tıp sözlükleri, yalnızca terimlerin karşılıklarını vermekle kalmamış aynı zamanda bilginin dolaşımını, aktarımını ve yerleşmesini de belgeleyen önemli kaynaklar olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu sözlükler, tıp ve eczacılık alanında kullanılan bitki, ilaç ve hastalık adlarının bazen on üçe kadar farklı dilde karşılığının verilmesiyle dikkat çekmektedir. Bu durum, dönemin tıp camiasının çok dilli yapısı ve bilimsel etkileşim ağları hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Faruk Akyıldız'ın 17. yüzyıl Osmanlı tıp sözlükleri üzerine yaptığı analizde bu sözlüklerin yalnızca terimlerin çevirisini değil aynı zamanda bilginin farklı dillerde nasıl ifade edildiğini ve bu ifadelerin dönemin bilimsel panoramasını nasıl şekillendirdiğini ortaya koyduğu vurgulanmaktadır. Akyıldız'a göre, 1600-1702 yılları arasında yazılan sekiz tıp sözlüğünde bitki ve ilaç adlarının çok sayıda dilde karşılığının verilmesi, Osmanlı tıp geleneğinin teorik ve pratik açıdan yerleştirilmesinin en görünür örneklerinden biridir (Akyıldız, 2025). Bu süreçte, Osmanlı tıbbının klasik İslâm tıbbi mirasını devralmakla birlikte, kendi coğrafyasına ve toplumsal yapısına özgü bir bilim dili geliştirme çabası öne çıkmıştır.

Bu sözlükler, Osmanlı hekimlerinin hem İslâm dünyasının tıp geleneğinden hem de Avrupa tıbbından haberdar olduklarını ve bu bilgileri kendi dillerine aktarmaya çalıştıklarını göstermektedir.

Risâle-i Tıbb gibi bu döneme ait eserler, dönemin tıp terimlerini sistematik bir şekilde sunmaktadır (Alper, 2023). Bu eserlerde, anatomi, fizyoloji, patoloji ve farmakoloji alanlarına ait terimler detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Özellikle dolaşım sistemi gibi karmaşık anatomik yapıların Türkçe olarak anlatılması, Türkçenin bilimsel kavramları ifade etme kapasitesini göstermektedir (Katırcıoğlu, 2011).

3.3. Osmanlı Dönemi: Batılılaşma ve Fransızca Etkisi (18.-19. Yüzyıl)

Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma hareketlerinin başlangıcı genellikle 18. yüzyıla tarihlendirilir. Bu dönemde Osmanlı Devleti, Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmeye başlamış ve özellikle askeri alanda modernleşme ihtiyacını derinden hissetmiştir. Askeri yenilgiler, devletin zayıflayan yapısını gözler önüne sermiş ve bu durum, Batı'dan bilgi ve teknoloji transferini zorunlu kılmıştır. Nitekim, Osmanlı'nın Avrupa ile olan ilişkileri yalnızca diplomatik ve ticari düzeyde kalmamış, bilimsel ve kültürel alanlara da yayılmıştır. Özellikle Fransa ile kurulan yakın ilişkiler, Batılılaşma sürecinde Fransız etkisinin belirginleşmesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti 16. yüzyıldan itibaren Avrupa ülkeleriyle ticari ve diplomatik ilişkilerini geliştirmek amacıyla kültürel etkileşim içerisine girmiştir. Bu etkileşim, 18. yüzyılda

askeri ve müzikal alanlarda olduğu gibi tıp alanında da kendini göstermiştir (Akca, 2021).

Fransızca kökenli kelimelerin Türkçeye entegrasyonu yalnızca bilimsel alanlarla sınırlı kalmamış gündelik yaşamda da kendini göstermiştir. Kamus-i Fransevi gibi sözlüklerde yer alan örnek kelimeler arasında tıbbi terimler de bulunmaktadır (Çiçek,2004). Bu sözlükler aracılığıyla Fransızcadan yapılan alıntılar sistematize edilmiş böylece tıp dilinin modernleşmesi sağlanmıştır.

Bu dönemde Fransızcanın Osmanlı toplumunda ikinci dil gibi yayılması ve özellikle bilimsel terminolojide baskın hâle gelmesi dönemin sosyal yapısında da değişikliklere yol açmıştır. 19. yüzyılda yapılan yoğun Fransızca sözcük alıntılanması zamanla yerini İngilizceye bıraksa da günlük dilde hâlâ kullanılan çok sayıda yerleşmiş Fransızca kökenli alıntı sözcük bulunmaktadır. Tıp terminolojisinde ise bu etki daha kalıcı olmuş birçok temel kavram günümüze kadar varlığını sürdürmüştür (Topuz ve Özyetgin, 2025).

1827’de kurulan Tıphâne-i Amire (Askeri Tıp Okulu), başlangıçta Fransızca eğitim veren bir okul iken zamanla Türkçe tıp eğitimi tartışmaları başlamış ve Türkçeleştirme çabaları yoğunlaşmıştır Bu dönemde Fransızca tıp kitaplarının Türkçeye çevrilmesi ve Türkçe tıp kitaplarının yazılması önem kazanmıştır (Yıldız, 2017).

İstanbul Seririyatı’nda (Dahiliye Kliniği) Türkçe tıp eğitimi tartışmaları, bu dönemin en önemli gelişmelerinden biridir. Psikiyatri terimlerinin eski usulde Türkçeleştirilmesi denemesi, Lütfü Akif Orbay’ın Eski Usul Tıbbi Lügati’nde görülmektedir (Topkar ve Kurşun 2023). Bu çalışma, Osmanlı döneminde Türkçe tıp terminolojisi oluşturma çabalarının somut bir örneğidir.

19.yüzyıl Türkçesinde görülen hastalık adları, dönemin dilsel çeşitliliğini yansıtmaktadır. Pianzola’nın 1781 tarihli “Diyaloglar” adlı eserinde geçen hastalık adları, bir yabancıнын gözünden dönemin tıbbi kavramlarını ve bilgilerini anlamamız açısından önemlidir (Özer, 2022). Bu eserde, hem geleneksel Türkçe-Arapça-Farsça terimler hem de yeni Batılı kavramlar bir arada kullanılmıştır.

Sonuç olarak bu dönemde Türkçe-Arapça-Farsça terimlerin bir arada kullanıldığı bir yandan Fransızca eğitim devam ederken diğer yandan Türkçeleştirme çabalarından Türkçe tıp eğitimine geçiş yönünde bir eğilimin oluşmaya başladığı görülmektedir.

3.4. Cumhuriyet Dönemi: Türkçeleştirme Hareketleri (1923-1950)

Cumhuriyet’in ilanından sonra, Türk dili ve kültürünün geliştirilmesi yönünde kapsamlı reformlar başlatılmıştır. Dil devrimi, sadece günlük dilde değil bilim ve eğitim dilinde de köklü değişimlere yol açmıştır. Tıp eğitimi ve hekimlik dilinin Türkçeleşmesi, bu dönemin en önemli çalışmalarından biri olmuştur (Kemahlı, 2016).

Tıp eğitiminin Türkçeleşmesinin tarihsel arka planına bakıldığında Anadolu’da ilk Türkçe tıp eserlerinin 13. yüzyılın başlarına kadar uzandığı görülmektedir. Ancak bilim dili olarak Arapça ve Farsçanın egemenliği uzun süre devam etmiştir. Anadolu Beylikleri döneminde ise Türkçeye verilen önem artmış; yazılı edebiyat ve bilim dili olarak Türkçenin kullanımı yaygınlaşmıştır. 13-15. yüzyıl arasında yazılan Türkçe tıp eserleri, tıp dilinin Türkçeleşmesine büyük katkı sağlamıştır. Osmanlı döneminde ise özellikle 19. yüzyılda başlayan modernleşme hareketleriyle birlikte Türkçe tıp literatürü daha da zenginleşmiştir (Davulcu, 2024).

1933 yılında İstanbul Darülfünunu’nun kapatılarak İstanbul Üniversitesi’nin kurulması, Türk tıp eğitiminde bir dönüm noktası olmuştur. Prof. Albert Malche’in İstanbul Darülfünunu için hazırladığı rapor, üniversite reformunun temelini oluşturmuştur. Bu reform kapsamında tıp eğitiminin Türkçe yapılması kararlaştırılmış ve bu doğrultuda önemli adımlar atılmıştır (Başer ve Şahin 2017).

Atatürk döneminde tıp eğitiminin Türkçeleştirilmesi için sistematik çalışmalar yapılmıştır. 1933-1945 yılları arasında dünyada yaşanan olumsuz siyasi gelişmeler neticesinde Avrupa'dan Türkiye'ye göç eden akademisyenler Türk üniversitelerinde görev almışlardır. Bu akademisyenler, Türk tıp eğitiminin modernleşmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır (Başer ve Şahin, 2017).

Türk Dil Kurumu'nun 1932 yılında kurulması kuruluşundan itibaren başlattığı terim çalışmaları tıp alanında da yoğun bir şekilde yürütülmüştür. Kurum, çeşitli komisyonlar oluşturarak Fransızca, Latince ve Yunanca kökenli tıbbi terimler için Türkçe karşılıklar önermiştir (Çelik, 2005). Bu süreçte yalnızca yeni terimler türetilmemiş aynı zamanda tarihî tıp metinlerinde yer alan eski Türkçe terimler de gün yüzüne çıkarılmıştır. Sibel Murad'ın bibliyografik incelemesine göre tıp terimleri üzerine yapılan çalışmaların önemli bir kısmı hem tarihî metinlerdeki terimleri hem de çağdaş terminolojiye yönelik önerileri kapsamaktadır (Murad, 2019). Böylece, TDK'nin çalışmaları yalnızca yeni terimler üretmekle kalmamış aynı zamanda Türkçenin tarihsel zenginliğini de ortaya koymuştur.

Ancak TDK'nin önerdiği bazı Türkçe tıp terimleri hekimler tarafından benimsenmemiştir. Bunun başlıca nedenleri arasında önerilen terimlerin uluslararası terminolojiden çok farklı olması ve tıbbi kavramı tam olarak karşılayamaması gösterilmektedir. Zafer Çelik'in analizine göre dil reformunun ilk dönemlerinde okur-yazar oranının düşüklüğü ve kitle iletişiminin yaygın olmaması da bu sürecin başarısını sınırlamıştır (Çelik, 2005). Ayrıca alışkanlıkların değiştirilmesinin zorluğu ve uluslararası tıp camiasıyla uyum sağlama gerekliliği de Türkçeleştirme çalışmalarının önünde engel teşkil etmiştir. Şaziye Dinçer Bahadır'ın Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü'ne yönelik eleştirisi de bu noktada önemlidir. Çünkü sözlükte yer alan bazı karşılıkların pratikte yeterince işlevsel olmadığı ve hekimler tarafından tercih edilmediği belirtilmektedir (Dinçer Bahadır, 2020). Bu durum, terminoloji çalışmalarında yalnızca dilsel uygunluğun değil aynı zamanda kullanım kolaylığının ve uluslararası geçerliliğin de göz önünde bulundurulması gerektiğini göstermektedir.

Tıp terminolojisinin Türkçeleştirilmesi sürecinde karşılaşılan bir diğer önemli sorun ise kavramların tam olarak karşılanamamasıdır. Feyza Tokat'ın Karakalpak Türkçesindeki tıp terimleri üzerine yaptığı çalışmada da benzer bir durum gözlemlenmiştir. Tokat'ın bulgularına göre Karakalpak Türkçesinde tespit edilen 398 tıp teriminin 158'i Türkçe kökenlidir ancak bunların yalnızca 60'ı standart Türkiye Türkçesinde veya ağızlarında karşılık bulabilmektedir (Tokat, 2012). Bu da gösteriyor ki her lehçede veya ağızda var olan bir terimin standart dile aktarılması her zaman mümkün olmamaktadır. Ayrıca bazı kavramların modern tıptaki karşılıklarının bulunamaması veya anlam kaymasına uğraması da terminoloji çalışmalarını zorlaştırmaktadır.

3.5. Cumhuriyet Dönemi

1950'lerden itibaren Batı tıbbının etkisiyle birlikte Osmanlı'dan devralınan çok dilli tıp eğitimi mirası yeniden şekillenmiştir. Özellikle Osmanlı döneminde Fransızcanın tıp eğitiminin ana dili hâline gelmesi öğrenme güçlükleri ve millî duygular açısından eleştirilmiştir. Batı dillerinin hâkimiyeti, yeni tıp biliminin gelişim sürecinde kaçınılmaz olarak görülmüştür. Ancak bu durum, tıp eğitiminin anadilde yapılması gerekliliği yönünde karşıt görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tıp eğitim dilinin Türkçeleştirilmesi aşamasında ise tıp terminolojisinin oluşturulması ve yerleştirilmesi ayrıca bir sorun teşkil etmiştir. Bu tartışmalar, 20. yüzyılın başlarından itibaren bilim ve siyaset alanlarında yoğun şekilde sürdürülmüş; İstanbul Seririyatı dergisi gibi yayın organlarında tıp terimlerinin Türkçeleştirilmesine yönelik öneriler ve çabalar gündeme gelmiştir (Topkar ve Kurşun, 2023). Cumhuriyet'in ilanı ile bu çabalar daha sistematik ve kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Bu süreçte özellikle anatomi ve tıp terminolojisinin Latince ve Yunanca kökenli uluslararası terimlerden Türkçeye uyarlanması

mümkün olup olmadığı akademisyenlerin klasik dillerdeki bilgi birikimi, hekimlerin yeni terminolojiye adaptasyonu ve yerel hekimlik kültürünün bu türden entelektüel müdahaleleri benimseyip benimsemeyeceği gibi sorular gündeme gelmiştir (Balcıoğlu, 2024). Bu tartışmalar, tıbbi terminolojinin yalnızca teknik bir mesele değil aynı zamanda kültürel ve politik bir konu olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında tıbbi terminolojinin Türkçeleştirilmesi ve standartlaştırılması için önemli isimler ön plana çıkmıştır. Özellikle Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren'in çalışmaları bu alanda belirleyici olmuştur. Zeren, Osmanlı Türkçesi terminolojisinden Türkçeye dönüşümde yoğun çaba harcamış birçok anatomik terimi derleyip düzenlemiş ve Latince karşılıklarıyla birlikte sistematik bir anatomi koleksiyonu oluşturmuştur. Uzun yıllar ders kitabı olarak kullanılan sözlüğü ve diğer yayınları, Türk tıp dilinin gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Zeren'in hem bilimsel hem de kültürel alandaki faaliyetleri, tıbbi terminolojinin ulusal düzeyde yerleşmesinde etkili olmuştur. Aynı şekilde Zeren'in hayatı ve eserleri üzerine yapılan detaylı incelemelerde de onun anatomi öğretimi, araştırma ve pratik diseksiyon çalışmalarının geliştirilmesindeki rolü vurgulanmakta; tıp terimlerinin derlenmesi ve düzenlenmesinde sistematik bir yaklaşım benimsediği belirtilmektedir (Turamanlar, 2022). Bu tür öncü çalışmalar, Cumhuriyet dönemiyle birlikte tıbbi terminolojinin bilimsel bir disiplin olarak ele alınmasını sağlamıştır.

Tıbbi terminolojinin standartlaştırılması yalnızca dilsel değil aynı zamanda teknolojik gelişmelerle de desteklenmiştir. Elektronik sağlık kayıtlarının yaygınlaşmasıyla birlikte tıbbi verilerin merkezi olarak toplanması ve erişilebilirliğinin artırılması için standart terimlerin kullanımı zorunlu hale gelmiştir. Farklı bulut sistemlerinde saklanan verilerin güvenliği ve erişilebilirliği açısından da ortak bir terminoloji gerekliliği ortaya çıkmıştır (Baig ve Sonekar, 2021). Ayrıca performans değerlendirme araçlarının geliştirilmesiyle hemşirelik eğitiminde psikomotor öğrenme kazanımlarının ölçülmesinde de standart terimler kullanılmaya başlanmıştır (Şenyuva Şen, 2023).

Sonuç olarak 1950'lerden itibaren Batı tıbbının etkisiyle yeniden şekillenen tıp eğitimi dili ve terminoloji tartışmaları, Türkiye'de yalnızca bilimsel bir uyum süreci değil aynı zamanda kültürel kimlik, eğitim politikaları ve mesleki pratikler açısından çok katmanlı bir dönüşümü ifade etmektedir. Osmanlı'dan devralınan çok dilli yapı içerisinde Fransızca başta olmak üzere Batı dillerinin hâkimiyeti, modern tıbbın gelişimi açısından işlevsel görülse de ana dilde eğitim gerekliliğini gündeme taşıyan eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte bu tartışmalar kurumsal bir zemine taşınmış tıbbi terminolojinin Türkçeleştirilmesi ve standardizasyonu yönünde önemli adımlar atılmıştır. Ancak Latince ve Yunanca kökenli uluslararası terimlerin Türkçeye uyarlanması, yalnızca dilsel bir mesele olmayıp akademik birikim, mesleki alışkanlıklar ve kültürel kabullerle doğrudan ilişkili bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda öncü bilim insanlarının katkılarıyla terminolojinin sistematik hale getirilmesi sağlanmış günümüzde ise dijital sağlık sistemleri ve eğitim teknolojilerinin etkisiyle standart ve ortak bir dil kullanımı zorunluluk haline gelmiştir. Tüm bu gelişmeler, tıbbi terminolojinin hem uluslararası bilimsel iletişimi sürdürebilecek hem de ulusal dilin anlaşılabilirliğini koruyacak dengeli bir yaklaşım çerçevesinde ele alınmasının gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

3.5.1. Tıbbi Terminoloji Bakımından Türkçeleştirme Stratejileri ve Başarı Düzeyleri

Türkçenin bilim dili olarak kullanımı ve tıbbi terimlerin Türkçeleştirilmesi sürecinin Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan geniş bir zaman dilimine yayıldığı görülmektedir.

Cumhuriyet döneminde dilde sadeleşme ve terimlerin Türkçeleştirilmesi yönünde sistematik çabalar hız kazanmıştır. 1930'lu yıllarda başlatılan terim devrimleriyle birlikte, başta coğrafya olmak üzere birçok bilim dalında Arapça ve Farsça kökenli terimler yerine Türkçe karşılıklar önerilmiş ve bu süreçte önemli ilerlemeler kaydedilmiştir (Karaman, 2014).

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte dilde sadeleşme ve millileşme hareketleri hız kazanmış bu hareketler, bilim dili olarak Türkçenin geliştirilmesi çabalarını da kapsamıştır. 20. yüzyılın başında Avrupa'da yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle Osmanlı aydınları ve Cumhuriyet'in kurucu kadroları, Türkçenin bilimsel terminolojiye uygun hâle getirilmesini bir zorunluluk olarak görmüşlerdir. Avrupa milletleri sanayi devrimleriyle birlikte kendi dillerinde gündelik hayata ait kelimeleri ıstılahî olarak kullanmaya başlamış bu süreçte kültürel temelleriyle uyumlu yeni terimler üretmişlerdir (Şenlik ve Savan, 2018).

Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte modern ulus-devlet anlayışı gereği ortak bir kültür yaratma ihtiyacı doğmuş bu da dil ve eğitimde standardizasyonu zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda dil politikası Cumhuriyet'in kurucu kadroları tarafından ulusal kimliğin inşasında en önemli stratejilerden biri olarak benimsenmiştir. Ziya Gökalp gibi entelektüellerin katkılarıyla Türk ulusunun yaratılması ve "Türklük" kavramının tanımlanmasında dilin merkezi bir rol oynadığı vurgulanmıştır (Aydıngün, 2004). Bu yaklaşım, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte dilin yalnızca iletişim aracı değil aynı zamanda ulusal kimliğin ve modernleşmenin taşıyıcısı olarak görülmesine neden olmuştur.

Cumhuriyet'in ilanından sonra başlatılan dil reformları, yalnızca alfabe değişikliğiyle sınırlı kalmamış aynı zamanda Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin yerine Türkçe kökenli kelimelerin kullanılmasını teşvik eden kapsamlı bir terminoloji reformunu da içermiştir. Bedrettin Yazan'ın analizine göre bu süreçte Latin alfabesine geçiş ve Osmanlıcadaki Arapça-Farsça kökenli kelimelerin yerine Türkçe kökenli ya da eski Türk metinlerinden türetilen sözcüklerin getirilmesi sekülerleşme, Batılılaşma ve modernleşme hedeflerinin bir gereği olarak görülmüştür (Yazan, 2015).

Türkçeleştirme hareketinin temel motivasyonlarından biri, Osmanlı döneminde kullanılan Arapça ve Farsça kökenli terimlerin halk tarafından anlaşılmasının güçlüğü olmuştur. Yeni kurulan Cumhuriyet'in eğitim politikaları, halkın bilimsel bilgiye erişimini kolaylaştırmak amacıyla sade ve anlaşılır bir dil kullanımını teşvik etmiştir. Bu amaç doğrultusunda özellikle tıp alanında Latince ve Yunanca kökenli terimlerin yerine Türkçe karşılıklar önerilmiş; "kalp" (cor), "akciğer" (pulmo), "karaciğer" (hepar) gibi temel anatomik yapıların adları hem halk arasında hem de tıp camiasında yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Şenlik ve Savan'ın çalışmasında da vurgulandığı üzere, bu türden başarılı Türkçeleştirme örnekleri, dilin bilimsel işlevselliğinin artırılması açısından önemli bir kazanım olarak değerlendirilmiştir (Şenlik ve Savan, 2018).

Bilimsel terminolojinin oluşturulmasında karşılaşılan güçlükler ise özellikle uzmanlık alanlarında kendini göstermiştir. Binnur Erdağı Doğuer'in tıp terimleri üzerine yaptığı çalışmada, tıp alanında yürütülen arındırma (purification) faaliyetlerinin uzun süredir devam etmesine rağmen, saflaştırılmış terimlerin orijinal terimlerin yerini tam anlamıyla alamadığı belirtilmektedir. Doğuer'e göre bu durumun temel nedeni saflaştırmacı yaklaşımlara ilgi duyanların azlığıdır. Bu nedenle Türkçe henüz tam anlamıyla bir bilim dili olamamıştır. Ayrıca Doğuer, ana dilin düşünceyle olan yakın ilişkisine dikkat çekerek bireyin yaratıcı düşünce geliştirebilmesi için ana dilinin bilim dili olarak kullanılmasının önemini vurgulamaktadır (Doğuer, 2008). Bu yaklaşım, bilimsel terminolojinin yalnızca teknik bir mesele olmadığını aynı zamanda düşünce biçimlerini şekillendiren kültürel bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Özellikle karmaşık tıbbi kavramlar ve hastalık adları için önerilen Türkçe karşılıkların benimsenmesinde çeşitli zorluklar yaşanmıştır. Bunun başlıca nedenlerinden biri tıbbın uluslararası bir bilim dalı olması ve hekimlerin dünya çapında meslektaşlarıyla iletişim kurabilmesi için ortak bir terminolojiye ihtiyaç duymasındır. Şenlik ve Savan'ın analizine göre Latince-Yunanca kökenli uluslararası terimler bu iletişimi kolaylaştırmakta dolayısıyla

hekimler arasında yaygın olarak kullanılmaya devam etmektedir (Şenlik ve Savan, 2018). Bu durum, yerel Türkçe karşılıkların yaygınlaşmasını sınırlandıran önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Dil reformunun başarı düzeyi farklı disiplinlerde değişiklik gösterebilmektedir. Zehra Güven Kılıçarslan'ın Türkiye ve Azerbaycan'daki dil reformlarını karşılaştırmalı olarak ele aldığı çalışmasında Türk dil reformunun Azerbaycan'daki benzer girişimlere kıyasla daha başarılı olduğu sonucuna varılmıştır. Kılıçarslan'a göre bu başarının arkasında tarihsel arka planın yanı sıra uygulama süreçleri ve toplumsal kabul düzeyi de etkili olmuştur. Türkiye'deki reformun başarısı ise büyük ölçüde devletin merkezîyetçi yaklaşımı ve toplumsal mobilizasyon kapasitesiyle ilişkilendirilmiştir (Kılıçarslan, 2022).

Tıbbi terminolojide ise bazı tıbbi kavramlar, Türkçede tam olarak karşılanamamakta veya çok kelimelik ifadelerle açıklanması gerekmektedir. Bu türden kavramlarda pratiklik açısından uluslararası terimin kullanılması tercih edilmektedir. Alışkanlıklar da Türkçeleştirme stratejilerinin başarısını etkileyen önemli bir etmendir. Tıp eğitimi alan öğrenciler ve hekimler, eğitim süreçlerinde belirli terimlerle tanışmakta ve bu terimleri kullanmaya alışmaktadır. Yerleşmiş terimlerin değiştirilmesi ise büyük bir dirençle karşılaşmakta bu durum da yeni Türkçe terimlerin yaygınlaşmasını engellemektedir. Şenlik ve Savan'ın makalesinde belirtildiği gibi bilimsel terminolojide köklü değişiklikler yapmak yalnızca dilsel değil aynı zamanda kültürel ve kurumsal alışkanlıkların da dönüşümünü gerektirmektedir. Terminolojik tutarlılık eksikliği ise Türkçeleştirme çalışmalarının başarısız olduğu alanlardan biridir. Farklı kurumlar veya uzmanlar aynı kavram için farklı Türkçe karşılıklar önerebilmekte bu da terminolojide tutarsızlığa yol açmaktadır. Türkçeleştirme stratejilerinin başarısız olduğu alanlarda ise genellikle şu nedenler öne çıkmaktadır: Uluslararası iletişim gerekliliği nedeniyle Latince-Yunanca kökenli terimlerin tercih edilmesi, bazı kavramların Türkçede tam karşılığının bulunamaması veya çok kelimelik ifadelerle açıklanmasının gerekliliği, yerleşmiş alışkanlıkların değiştirilmesindeki zorluklar, terminolojik tutarlılık eksikliği, toplumsal kabul sorunu ve eğitimdeki uygulama-uygulama sonrası farklılıklar (Şenlik ve Savan, 2018).

Bu bağlamda Cumhuriyet dönemi Türkçeleştirme stratejilerinin başarı düzeyleri disiplinler arası bir yaklaşımla değerlendirilmelidir. Dilbilimsel açıdan bakıldığında yeni terimlerin üretimi ve yaygınlaştırılması sürecinde kavramsal netlik ve tutarlılık büyük önem taşımaktadır.

3.5.2. Güncel Durum ve Sorunlar

Türk tıbbi terminolojisi günümüzde hem Türkçe hem de uluslararası terimlerin bir arada kullanıldığı hibrit bir yapıya sahiptir. Bu durum, bazı avantajlar ve dezavantajlar içermektedir.

Türk tıbbi terminolojisinin hibrit yapısının avantajlarından biri Türkçe terimlerin kullanılması sayesinde hasta-hekim iletişiminin kolaylaşmasıdır. Özellikle sağlık okuryazarlığı düzeyi düşük olan bireyler için anlaşılır bir dil kullanımı sağlık hizmetlerinin etkinliğini artırmaktadır. Sağlık okuryazarlığı kavramı; bireylerin sağlık bilgisine erişebilmesi, bu bilgiyi anlayabilmesi ve uygulayabilmesi anlamına gelir. Sağlık kurumlarının da bu süreçte sorumluluğu büyüktür. Kurumların sağlık okuryazarlığını destekleyecek şekilde iletişim kurmaları gerekmektedir. Kurumsal sağlık okuryazarlığı, toplumun genel sağlık okuryazarlığı düzeyini yükseltmenin anahtarı olarak görülmektedir (Gözlü, 2023).

Türkçenin bilim dili olarak kullanılması iletişim kolaylaştırmasının yanında kültürel kimliğin güçlenmesine de katkı sağlar. Bilimsel bilginin ulusal dilde üretilmesi ve paylaşılması, toplumun kendi kültürel değerleriyle bütünleşmiş bir bilgi sistemi oluşturmaya olanak tanır. Bu durum, yerel bilgi üretimini teşvik ederken aynı zamanda küresel bilgiyle entegrasyonu da kolaylaştırır (Çakır, 2017).

Sağlık okuryazarlığının gelişimiyle birlikte dijitalleşmenin de etkisiyle e-sağlık okuryazarlığı kavramı gündeme gelmiştir. Üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırmada öğrencilerin büyük çoğunluğunun sosyal medya üzerinden sağlık bilgisi aradığı ve interneti sağlık kararlarında yararlı bulduğu gösterilmiştir. Araştırmada ayrıca, öğrencilerin çevrimiçi sağlık bilgisini anlamada ve değerlendirmede orta düzeyde güven duydukları belirtilmiştir (Gül, Demir ve Coşkun 2022). Bu bulgular, tıbbi terminolojinin sadeleştirilmesinin ve Türkçeleştirilmesinin yalnızca geleneksel yüz yüze iletişimde değil dijital platformlarda da önemli olduğunu göstermektedir.

Tıp dilinin ve terminolojisinin güncel sorunları üzerine yapılan araştırmalar, bu alandaki temel güçlüklerin başında dildeki kirlenme ve yabancı terimlerin gereksiz yere kullanılması olduğunu göstermektedir. Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencileriyle yapılan kapsamlı bir çalışmada öğrencilerin çoğunluğunun Türkçe dilinin kirlenmekte olduğunu Türkiye’de tıp alanında kullanılan dille ilgili sorunlar yaşandığını ifade etmiştir. Araştırmada özellikle vurgulanan bir diğer bulgu ise Türkçe karşılığı olan yabancı sözcüklerin konuşma, yazı ve bilim dilinde kullanılmasının bilimin daha iyi öğretilmesine ve Türkiye’de bilimin gelişmesine katkı sağlayacağıdır. Bu bulgular, tıp eğitiminde dilin ve terminolojinin doğru kullanımının ne kadar kritik olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Tıp terminolojisinde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, aynı kavram için birden fazla terimin bulunmasıdır. Bu durum, literatür taramalarında ve bilimsel iletişimde kafa karışıklığına yol açmakta, araştırmacıların doğru bilgiye ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Özellikle tıp alanında kullanılan terimlerin standartlaştırılmaması hem eğitimde hem de klinik uygulamalarda bilgi akışını sekteye uğratmaktadır. Öğrenciler ve sağlık profesyonelleri arasında yapılan anketlerde terminolojik çeşitliliğin ve tutarsızlığın bilgi paylaşımını zorlaştırdığına dair yaygın bir görüş bulunmaktadır (Karacagil ve Sevinç, 2009).

Aynur Çelik’in vaka incelemelerine dayalı çalışmalarında tıbbi terminolojinin doğru kullanımının öğrencilerin bilgi pekiştirmesinde kritik rol oynadığı gösterilmiştir. Çelik’in vaka analizlerinde önce terminolojik dil ile ardından sade Türkçe ile anlatım yapılmakta; böylece öğrencilerin hem teknik terimleri hem de günlük dili anlaması hedeflenmektedir. Ancak bu tür uygulamalar yaygın olmadığı için öğrenciler çoğu zaman farklı kaynaklarda karşılaştıkları terimler arasında bağlantı kurmakta zorlanmaktadırlar (Çelik, 2023).

Bu bağlamda tıp eğitiminde dil eğitiminin güçlendirilmesi ve standart terminoloji kullanımının teşvik edilmesi gerekliliği öne çıkmaktadır.

Tıp eğitiminde dil eğitiminin önemi giderek artarken standart terminoloji kullanımının teşvik edilmesi gerekliliği de daha belirgin hâle gelmiştir. Özellikle uluslararası literatürde Türkçe terimlerin tanınmaması veya karşılığının bulunmaması Türk hekimlerinin ve araştırmacılarının bilimsel makale yazımı ve yayın süreçlerinde karşılaştıkları başlıca engellerden biridir (Karacagil ve Sevinç, 2009). Bu durum yalnızca bireysel düzeyde değil Türkiye’nin uluslararası bilimsel arenadaki görünürlüğü açısından da olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

Sonuç olarak; tıp eğitiminde dil eğitiminin güçlendirilmesi, standart terminoloji kullanımının teşvik edilmesi ve Türkçe karşılığı olan yabancı terimlerin yerine Türkçe terimlerin kullanılmasının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu yaklaşım hem bilimsel iletişimin etkinliğini artıracak hem de Türkiye’nin uluslararası bilimsel arenadaki görünürlüğüne güçlendirecektir. Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde yapılan araştırma sonuçları da bu gerekliliği açıkça desteklemektedir: “Türkçe dilinde karşılığı olan yabancı sözcüklerin konuşma, yazı ve bilim dilinde kullanılması bilimin daha iyi öğretilmesine ve Türkiye’de biliminin daha da gelişmesine katkı sağlayacaktır” (Karacagil ve Sevinç, 2009). Ayrıca tıp literatüründe sık yapılan hataların başında dilbilgisi hataları kadar terminolojik tutarsızlıkların da geldiği unutulmamalıdır. Tüm bu bulgular ışığında tıp eğitiminde dil eğitiminin yeniden

yapılandırılması ve standart terminoloji kullanımının yaygınlaştırılması günümüzün en önemli gereksinimleri arasında yer almaktadır.

4. SONUÇ

Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e uzanan süreçte Türk tıbbi terminolojisinin gelişimi, yalnızca dilsel bir dönüşüm değil aynı zamanda bilimsel, kültürel ve politik dinamiklerin iç içe geçtiği çok boyutlu bir değişim sürecini yansıtmaktadır. Erken dönem Türkçe tıp metinleri, Türkçenin bilim dili olma potansiyelini ortaya koyarken Osmanlı döneminde Arapça ve Farsçanın, 19. yüzyıldan itibaren ise Fransızcanın etkisiyle çok dilli bir terminolojik yapı oluşmuştur. Bu yapı, bilgi üretimi ve aktarımı açısından zenginlik sağlasa da terminolojik birlik ve anlaşılabilirlik açısından çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte başlatılan dil reformları ve Türkçeleştirme çalışmaları, tıp dilinin sadeleştirilmesi ve ulusal bir bilim dili oluşturulması yönünde önemli adımlar atılmasını sağlamıştır. Bu süreçte, özellikle Türk Dil Kurumu öncülüğünde yürütülen çalışmalar ve Zeki Zeren gibi öncü bilim insanlarının katkıları, Türk tıbbi terminolojisinin sistematik bir yapıya kavuşmasında belirleyici olmuştur. Ancak uluslararası tıp dilinin büyük ölçüde Latince ve Yunanca kökenli olması Türkçeleştirme çabalarının her alanda aynı başarıyı göstermesini engellemiş; özellikle uzmanlık gerektiren alanlarda yabancı kökenli terimlerin kullanımı devam etmiştir.

Günümüzde Türk tıbbi terminolojisi, Türkçe ve uluslararası terimlerin bir arada kullanıldığı hibrit bir yapı sergilemektedir. Bu durum, bir yandan uluslararası bilimsel iletişimi kolaylaştırırken diğer yandan hasta-hekim iletişimde anlaşılabilirlik açısından Türkçe terimlerin önemini artırmaktadır. Ancak terminolojik tutarsızlık, çoklu terim kullanımı ve eğitim sürecindeki farklılıklar hem akademik hem de klinik uygulamalarda çeşitli sorunlara yol açmaktadır.

Sonuç olarak Türk tıbbi terminolojisinin gelişimi süreklilik arz eden dinamik bir süreçtir. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için, uluslararası terminoloji ile uyumlu, kavramsal açıdan net, anlaşılır ve standartlaştırılmış bir dil kullanımının benimsenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda tıp eğitiminde dil bilincinin güçlendirilmesi, Türkçe terimlerin bilimsel üretimde daha etkin kullanılması ve terminolojik birlikteliğin sağlanması hem ulusal bilim dilinin gelişimine hem de sağlık hizmetlerinin etkinliğine önemli katkılar sağlayacaktır.

Finansal Destek: Yazarlar bu makalenin araştırma, yazarlık ve/veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Financial Support: The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Çıkar Çatışmaları: Yazar(lar) bu makaleyle ilgili herhangi bir akademik, finansal, ticari veya kişisel çıkar çatışması olmadığını beyan eder. Bu çalışmanın hazırlanması sırasında sonuçları etkileyebilecek herhangi bir destek alınmamıştır.

Conflicts of Interest: The author(s) declare that there is no academic, financial, commercial, or personal conflict of interest related to this article. No support that could influence the results was received during the preparation of this study.

Teşekkürler: Yazarların beyan edecek herhangi bir teşekkürü yoktur.

Acknowledgments: The authors have no acknowledgments to declare.

Yazar Katkıları: Kavramsallaştırma: [NZ], Metodoloji ve Yazılım: [NZ], Doğrulama: [NZ], Biçimsel Analiz: [NZ], Araştırma: [NZ], Kaynaklar ve Veri Derleme: [NZ], Yazma – Orijinal Taslak Hazırlama, İnceleme ve Düzenleme: [NZ]. Tüm yazarlar makalenin son halini okumuş ve kabul etmiştir.

Author Contributions: Conceptualization: [NZ], Methodology ve Software: [NZ], Validation: [NZ], Formal Analysis: [NZ], Investigation: [NZ], Resources ve Data Curation: [NZ], Writing – Original Draft Preparation, Review ve Editing: [NZ], All authors have read and agreed to the final version of the manuscript.

Etik Onay: Bu çalışma insan katılımcıları, hayvanları veya herhangi bir kişisel veriyi içermemektedir. Bu nedenle etik kurul onayı gerekmemiştir.

Ethical Approval: This study does not involve human participants, animals, or any personal data. Therefore, ethical approval was not required.

Bilgilendirilmiş Onam: Bu çalışma insan katılımcılar, anket veya deneysel veri toplama süreçleri içermediğinden bilgilendirilmiş onam alınmasını gerektirmemektedir.

Informed Consent: Not applicable. This study does not involve human participants, surveys, or experimental data collection; therefore, informed consent was not required.

Veri Erişilebilirliği Beyanı: Bu çalışmanın bulgularını destekleyen veriler, talep üzerine ilgili yazardan temin edilebilir.

Data Availability Statement: The data that support the findings of this study are available from the corresponding author upon reasonable request.

KAYNAKÇA

Akca, B. (2021). Osmanlı Dönemi Batılılaşma Sürecinde İki Önemli Flütçü: Giuseppe Donizetti ve Mustafa Saffet Atabinen. *Turkish Studies - Social Sciences*. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.46747>

Akyıldız, F. (2025). Bilginin Farklı Dillerde İfadesi: On Yedinci Yüzyıl Osmanlı Tıp Sözlükleri Dolaşımında Olan Tıp Bilgisi Hakkında Ne Söyler? *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi - Özel Konular*. <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-bilginin-farkli-dillerde-ifadesi-on-yedinci-yuzyil-osmanli-tip-sozlukleri-dolasimda-olan-tip-bilgisi-hakkinda-ne-soyler-114176.html>

Alper, M. (2023). Risâle-i Tıbb Adlı Eserdeki Tıp Terimleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı 1, 219-238. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1348091>

Aydingün, A., & Aydingün, İ. (2004). The Role of Language in the Formation of Turkish National Identity and Turkishness. *Nationalism and Ethnic Politics*, 10(3), 415-442. <https://doi.org/10.1080/13537110490518264>

Baig, M., & Sonekar, S. (2021). An Approach Toward Standardization of EMR with Efficient Accessibility of Data on Demand. *International Journal of Next-Generation Computing*, 12(5). <https://doi.org/10.47164/ijngc.v12i5.464>

Balcioğlu, H. (2024). Türkçe Tıp Terminolojisine Bir İnisiyatif Olarak Türkçe Anatomi Terminolojisi Mümkün Mü? 22. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi. <https://doi.org/bookcites.com/book-chapter/XXUcFJQBQzmg-9NM1zne>

Başer, M., vd. (2017). Atatürk'ten Günümüze Tıp Eğitimi. *Tıp Eğitimi Dünyası*. <https://doi.org/10.25282/TED.298428>

Bişkin, H. V. (2023). *Klasik Osmanlı Türkçesine Ait Bir Tıp Kitabı: "Tıbb-ı Kimya'ı"*. Özgür Yayınları. <https://www.ozguryayinlari.com/site/catalog/download/142/754/1805>

Cankur, N. Ş. (2002). Tıp Eğitiminde Dil:

I Önemi, Gelişmesi ve Geleceği. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uutfd/issue/35245/390925>

Çakır, M. (2017). Gök Kubbenin Rengi Dün De Maviydi Bugün De Bilim ve Öğretim Dili Türkçe. *International Journal of Languages' Education and Teaching*. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijlet/issue/82539/1426384>

Çelik, Z. (2005). «Yeni» Türkçe'nin Doğuşu: Türk Dil Devrimi. *Muhafazakâr Düşünce*. idealonline.com.tr

Çiçek, A. (2004). Türkçeye Giren Fransızca Kökenli Bazı Kelimeler Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(24), 123-134.

Çiçekler, A. N., & Gürlek, M. (2016). Osmanlı Tıp Metinlerinde Geçen Hastalık Adları Üzerine. *Turkish Studies*, 11(21), 95-112. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11284>

Çolak, M. (2022). 15. Yüzyıl Türkçe Tıp Eserlerinden Sultâniyye ve Söz Varlığı. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 8(4), 828-854. <https://doi.org/10.20322/littera.1175829>

Davulcu, A. (2024). Türkçe Tıp Eserlerinde Tarçın ve Dönemin Dili Üzerine Değerlendirmeler. *Turkish Academic Research Review*. <https://doi.org/10.30622/tarr.1521456>

Dinçer Bahadır, Ş. (2020). Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü'ne Bir Bakış. *Karadeniz Araştırmaları*, 17(68), 989-995. <https://izlik.org/JA76ZA39JA>

Doğuer, B. (2008). Purification of Medical Terms in Turkish: A Study on the Significance of Mother Tongue for Language and Thought. *Semiotica*. <https://doi.org/10.1515/semi.2008.087>

Erdağı, B. (2001). Anadolu'da Yazılmış İlk Türkçe Tıp Kitabı. *Türkbilgi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 46-54.

Gözlü, K. (2023). Kurumsal Sağlık Okuryazarlığı. *Eurasian Journal of Health Technology Assessment*, 7(1), 66-76. <https://doi.org/10.52148/ehta.1284407>

- Gül, İ., Demir, S., & Coşkun, İ. (2022). E-Sağlık Okuryazarlığı ve Çevrimiçi Sağlık Bilgisi Arama Davranışı Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Turkish Studies*. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.64602>
- Karacagil, M., & Sevinç, H. (2009). Tıp Dili ve Türkçe Üzerine Öğrenci Görüşleri. *Erciyes Tıp Dergisi*. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/95369>
- Karaman, B. (2014). Atatürk and the Turkish Terminology Reform: The (Re-)turkification of Geography Terms? *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/203112>
- Katırcıoğlu, F. S., Acıduman, A., & Er, U. (2011). Osmanlı Dönemi Eserlerinden Alâ'im-i Cerrâhîn ve Yazarı Bilinmeyen Cerrâhnâme'de Dolaşım Sistemi. *Türk Nöroşirürji Dergisi*, 21(2), 82-101.
- Kaya Gözlü, E. (2009). Muhyiddin Mehî'nin Müfid (Nazmü't-Teshil) Adlı Eserinin Türk Dili ve Tıp Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, 119-136.
- Kemahlı, S. (2016). Tıp Eğitimi ve Hekimlik Dilimiz Nasıl Türkçeleşti? *Tıp Eğitimi Dünyası (TED)*, 14(44), 5-12. <https://doi.org/10.25282/ted.228749>
- Kılıçarslan, Z. (2022). Language Policy in Turkey and Azerbaijan: A Comparative Approach to the Two Language Reforms. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*. <https://doi.org/10.20322/littera.1081098>
- Murad, S., & Murad, S. (2019). "Tıp terimleri" Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. <https://doi.org/10.29000/rumelide.540994>
- Örs, Y. (1975). Islamic Medicine, Seljuk - Ottoman Medicine. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 28(1-2), 391-406.
- Özer, S. (2022). XVIII. Yüzyıl Türkçesinde Görülen Hastalık Adları: Pianzola'nın "Diyaloglar" (1781) Adlı Eserine Göre. *Lokman Hekim Dergisi*, 12(3), 518-533. <https://doi.org/10.31020/mutftd.1135608>
- Parlar, Z. (2016). Eski Anadolu Türkçesi Tıp Metinlerinden Kitâb-ı Kehhâl-nâme-i Nurü'l-Uyûn'da Hacamat. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcss/issue/30959/336356>
- Şenlik, A. Ş., & Savan, M. (2018). 20. Yüzyıl Dönemecinde Bilim Dili Olarak Türkçeye Dair Bazı Notlar - I. *Journal of Turkish Language and Literature*, 58(2), 419-427.
- Şenyuva, E., Şen, Y., & Şenyuva, E. (2023). Hemşirelik Eğitiminde Kullanılan Performans Değerlendirme Araçları: Dereceli Puanlama Anahtarları ve Kontrol Listeleri. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*. <https://doi.org/10.5336/nurses.2022-91771>
- Terzioğlu, A. (1986). Tıbbî Terminolojinin Tarihine ve Esaslarına Kısa Bir Bakış. *Belleten*, 50(198), 637-646. <https://doi.org/10.37879/belleten.1986.637>
- Tokat, F. (2012). Karakalpak Türkçesindeki Tıp Terimleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. atif.sobiad.com
- Topkar, K., & Kurşun, Z. (2023). İstanbul Seririyatı'nda Türkçe Tıp Eğitimi Tartışmaları ve Psikiyatri Terimlerinin Eski Usulde Türkçeleştirilmesi Denemesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 21, 271-306. <https://doi.org/10.16947/fsmia.1318926>
- Topuz, İ., & Özyetgin, A. (2025). TDK Türkçe Sözlük'ün Son Baskısındaki Giyim-Kuşam ve Süslenme Kültürüyle İlgili Fransızca Alıntı Sözcükler Üzerine Bir Değerlendirme. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Turamanlar, O. (2022). Türkçe Anatomi Terminolojisinin Öncülerinden Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren: Hayatı ve Eserleri. *Lokman Hekim Dergisi*, 12(1).
- Yakıncı, C., Celiloğlu, Ö. S., & Aksu, B. (2011). Tıbbi Yazılarda Türkçe Kullanımı ve Sıkça Yapılan Hatalar. *Türk Pediatri Arşivi*, 46(3), 186-190. <https://doi.org/10.4274/tpa.46.72>

Yazan, B. (2015). Adhering to the Language Roots: Ottoman Turkish Campaigns on Facebook. *Language Policy*, 15, 373-393. <https://doi.org/10.1007/s10993-015-9355-1>

Yıldız, A. (2017). Osmanlı İmparatorluğu'nda Sivil ve Türkçe Tıp Eğitime Geçiş. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 70(3), 127-134. https://doi.org/10.1501/Tipfak_00000000977

Yıldız, S. C. (2019). Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Tıp Eserleri ve Bu Eserler Üzerine Yapılan Çalışmalar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(17), 416-436. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.590716>